

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЧОЛОВІЧОЇ ПСИХОЛОГІЇ В РОМАНІ МІГЕЛЯ ДЕ УНАМУНО "ТУМАН"

Ольга Масєвська

*Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська 1, каб.
431, м. Львів, Україна, e-mail: mavevska@hotmail.com*

На прикладі персонажів роману "Туман" Мігеля де Унамуно розглянуто проблему пізнання та сприйняття іншого, проаналізовано еволюцію унамунівського дуалізму, пошуків екзистенційного сенсу буття й простежено вплив на творчість М. де Унамуно загальнолітературних тенденцій того часу, які характеризуються переоцінкою цінностей різного рівня.

Ключові слова: М. де Унамуно, психологія, буття, жінка, досвід.

У своїй творчості Мігель де Унамуно охопив усі жанри і проявив у них свій неспокійний дух, який намагався віднайти відповідь на питання: "Хто ми є? Може ми є сновидінням? Чи насправді реальність є такою прозорою й невидимою як здається?", а в інших випадках звертався до тем більш земних і буденних, та не менш заплутаних, як-от задріть. Також задля вираження власних ідей Унамуно потребував особливого голосу, особливого методу, тому, не обмежившись традиційними поетичними канонами, він створив власний стиль роману - "ніволу", змінивши таким чином термін новела.

Ніволу не містить описів, деталізацій, часових та епохальних детермінантів, вона повністю зосереджується на дії, що побудована у формі коротких і насичених діалогів, покликаних захопити увагу читача. Зосереджуючись на духовному й психологічному стані героїв своїх творів, а також занурюючись у глибини людської душі, М. де Унамуно ставить людину вище всього: "Мене завжди більше цікавив індивід, ніж натопт, біографії, аніж універсальні історії, та психологія більше, ніж соціологія" [7].

Ці проблеми кристалізуються у романі "Туман" (1917 р.), де центральним персонажем постає Августо Перес - освічений багатий молодик, єдиний син вдови, що після смерті матері не знає, чим заповнити своє життя. Він який живе в тумані. Туман - це інтелектуальне, раціональне сприйняття світу. Він не помічає навколишньої реальності, ні людей, ні подій, а занурений у метафізичні роздуми про поняття естетики й етики. Відірваність, непрактичність роздумів та надмірне теоретизування персонажа можемо побачити у романі: "Відчувши на долоні крапельки дощу, він насупив брови, але не тому, що йому не подобався дощ, а тому, що був змушений відкривати парасолу. А вона була такою елегантною, такою стрункою, складеною і закутаною у свій чохол! Закрита парасола є настільки елегантною, наскільки потворною є відкрита" [6, с. 109]. Головним об'єктом його споглядання та вивчення стає жінка. Відносини Августо з жінками і, відповідно, моделювання його психології Унамуно відображає крізь призму розвитку персональної ідентичності. Жінка постає як адресат, а об'єктом Августо. Цей чоловік є витісненим за межі свідомості і постає через ідентифікацію з іншим об'єктом - жінкою.

Сюжет роману складають його зустрічі та взаємини з жінками, що визначають також головні віхи його життя. Першою з них є його матір, померла, але часто згадувана (п'ятий розділ роману зображає стосунки Августо із матір'ю і його формування як чоловіка [6, с. 128-134]). Наступною постає його куховарка Лідувіна, вона займає материнську позицію, її роль майже непомітна і проявляється в кінці роману. Третьою жінкою в оповіді є Еухенія Домінго, проте в сюжеті вона з'являється першою ("Вийшовши на вулицю, Августо вирушив на прогулянку без жодної мети і слідує за першим псом, який попадає йому на очі. Та першою повз нього проходить видна дівчина, вслід за очима якої іде, ніби замагнетизований і не усвідомлюючи цього" [6, с. 110]). Зустріч із нею для Августо означає його входження у любовне життя, завдяки їй у нього відкриваються очі на красу інших жінок. Сексуального досвіду він набуває із служницею Росаріо. Очевидно, що ці жіночі персонажі утворили ряд: матір, Лідувіна, Еухенія, Росаріо, але особливим є те, що в останніх розділах роману вони з'являються у зворотному порядку. Британський дослідник Пауль Олсон у розвідці "Про структуру роману "Туман", аналізуючи роман через наратив, докладно простежує порядок появи жіночих персонажів в тексті і послідовність їх впливу на Августо Переса [5, с. 431].

Вирішивши здійснити низку дослідів із жіночої психології, головний персонаж звертається за порадою до вченого Папарігопулоса. Даючи поради про жінок цей вчений радив Пересові обмежитися вивченням однієї жінки або, в крайньому випадку, трьох для кращого порівняння. Визначальним є те, що Августо для третьої обирає куховарку Лідувіну: "Коли Августо вийшов від Папарігопулоса, то подумав собі: "Таким чином я повинен відректися однієї із двох або пошукати третю. Для цього психологічного дослідження третьою, повністю ідеальною точкою порівняння, мені може послугувати Лідувіна. Отож, у мене є три: Еухенія, яка звертається до моєї уяви, до голови; Росаріо, що говорить до мого серця; і Лідувіна, моя куховарка, яка промовляє до мого шлунка. А голова, серце і шлунок є трьома складовими душі, які по-іншому називаються розумом, почуттям і бажанням. Думається головою, відчувається серцем і хочеться шлунком. І це очевидно!" [6, с. 243].

Окрім першого роману "Мир у війні" написаному в реалістичній манері, М. де Унамуно не використовує описів. В "Тумані" ми не побачимо детального зображення жінок. Та цікаво, що залежно від того, яку роль вони відіграють для Августо автор представляє різні частини тіла. Так основний акцент в Еухенії робиться на очі: "Вона білява чи чорнява? -

Чесно, не знаю ... - відповідає Августо на питання свого друга. - Низька чи висока? - Теж не пам'ятаю. Та напевне середня. Але які очі, чоловіче, які очі!" [6, с. 122].

У свою чергу, сприйняття Росаріо виражається наступними словами: "така гарна, як ти є" [6, с. 166], "притулився своєю щокою до її щоки, що випромінювала жар" [6, с. 167].

Найчіткішим і детальнішим постає опис Лідувіні: "Вона, незважаючи на своїх п'ятдесят років, має хороший вигляд, досить повна, і коли виходить із кухні із заковченими рукавами, то бачимо такі пухкі руки.. А це подвійне підборіддя і складки, сформовані на шії ..." [6, с. 232].

Дотримуючись настанов вченого, Августо планує почати досвід фізичних взаємин із протилежною статтю із Еухенії, але заплановане не вдається. Також невдалого сексуального досвіду набуває із Росаріо. Згодом спробує отримати психологічний досвід, просячи руки Еухенії. Спочатку все ніби вдається, адже Еухенія погоджується вийти заміж, та все ж перед весіллям втікає із коханцем. П. Олсон вбачає у сексуальній неспроможності Августо не лише психоаналітичний підхід, до якого вдаються й інші дослідники, а також й умову вигаданої істоти, чистого лінгвістичного творіння, якому бракує фізичної реальності [5, с. 429].

Ще одним жіночим персонажем, з яким Августо спілкується є служниця Еухенії, що з'являється вже у першому розділі роману. Іспанський літературознавець М. Х. Вальдес, зосереджуючи увагу на текстуальній реальності головного персонажа, говорить про пародіювання автором двох класичних текстів іспанської літератури "Селестіна" і "Дон Кіхот". Калісто в "Селестіні" користується послугами старої звідниці для знайомства із коханою, так само і Августо використовує цю служницю, щоб завоювати Еухенію і дізнатися більше про її життя в домі. Та щодо головної героїні то, невинну і наївну Мелібею зі "Селестіни" Унамуно замінює на досвідчену жінку Еухенію, а Калісто, досвідченого і практичного, на естета, недосвідченого у стосунках із протилежною статтю - Августо. Щодо паралелей із Дон Кіхотом, то Августо також вирушає з дому, намагаючись віднайти своє "я" і сенс життя, як і Дон Кіхот мандрує наслідуючи своїх літературних героїв [8, с. 34].

Так вже з першої сторінки автор зображає реальність в образі жінки. В процесі розгортання сюжету зіштовхує Августо із реальністю, а реальністю для М. де Унамуно є протилежний до раціонального світ, це світ почуттів, переживань. Августо каже: "Еухенія, панове, пробудила мене до життя, до справжнього життя, і ким би вона не була, я вдячний їй повік" [6, с. 34]. Цей персонаж вирізняється пасивним і споглядальним характером. Він не ставить за мету змінювати себе і світ довкола себе, його життя внормоване й усталене згідно суспільної традиції, яка, наприклад, приводить до роздумування щодо проблеми життя і смерті, безсмертя, співвідношення митця і творіння. Проте Еухенія, жінка в яку закохується Августо, зовсім не відповідає його уявленням про жінок. Вона емансипована, не хоче бути інструментом чи засобом для Августо у досягненні ним певного соціального статусу, хоча й стає таким інструментом для іншого чоловіка. Якщо подивитися на Еухенію із перспективи Августо, її можна охарактеризувати як егоїстичну й деструктивну, адже вона не просто не захотіла вийти заміж за Августо, але й обманом використала його. Спершу Августо допоміг прилаштувати її коханого на добру роботу, а потім вона втекла перед весіллям. Деякі критики характеризують Еухенію як маскулінізовану нову жінку, зіпсовану духом споживання, і яка символізує місто метушні.

Таким чином, після втечі Еухенії, Августо не досягає своєї цілі і, говорячи словами психології, ціль перестає бути адресатом ідентифікації, а об'єкт ідентифікації (Августо) потребує для самореалізації нового адресата. Звідси розчарування, що проявляється у негативному емоційному стані головного героя, зумовленому пов'язаністю персональної ідентичності з уже неіснуючим адресатом ідентифікації та станом, коли немає до чого прагнути. Очевидно, що ця криза ідентичності накладається на так звану "кризу середнього віку" [1, с. 72]. Відтак розчарований Августо замість того, щоб звернутися до трансцендентального виміру буття, вирішує покінчити життя самогубством. Остаточно утвердившись у своєму рішенні, він звертається до Лідувіні, аби та приготувала вечерю. Вечерея багата, думаючи, що таки чином він почуватиметься краще і утвердить своє існування, знову зазнає невдачі, тому що після їжі відчувається слабшим і помирає.

Схильність персонажів до самогубства у творчості М. де Унамуно походить, на думку іспаніста К. Філ Дейба, з ідеї, про те, що чоловік, який не може віднайти себе, присуджений на сприйняття усіх жінок як матері і таким чином, не може кохати їх через страх інцесту. Власне цей образ жінки-матері зумовлює бажання суїциду або божевілля, що спричинене тим, що чоловік не відмежувався психологічно від матері і постійно відчуває прагнення повернутися у "лоно" своєї матері, де існує можливість нового народження або отримання безсмертя. Смерть Августо Переса була представлена як повернення у материнське лоно, до матері, яка його народила [4, с. 44]. Також П. Олсон зауважує, що в унамунівській творчості часто поняття могили є відображенням колиски, наприклад, у романі "Як твориться роман" [5, с. 430].

Чоловіки, що оточують чільного персонажа, виражають своє бачення проблеми взаємин між статями, кохання, подружнього життя, тим самим поглиблюючи кризу ідентичності чільного персонажа. Наприклад, Віктор Готі, близький друг Августо, представляє жінку як звичку, розповідаючи про свою дружину: "Ми звикаємо один до одного, стаємо звичкою один для одного" [6, с. 177]. Бачення взаємин між чоловіком і жінкою як звички детальніше роз'яснюється автором у його філософській праці "Про трагічне відчуття життя", що є свого роду відображенням концепції інтраісторії перенесеної на площину сімейних взаємин, перетворюючи таким чином взаємини між статтю на щось усталене, де розмиваються контури різниці між чоловічим та жіночим. Автор таким чином до певної міри підштовхує свого читача до теорії андрогінності. Стверджуючи, що кожен індивід містить в собі якості фемінного і маскулінного, що дозволяє досягти кращого розуміння між статями, розв'язати психологічні і соціальні конфлікти.

Оперуючи метафізичними поняттями та ідеями, М. де Унамуно завжди торкався соціальних проблем і не оминав матеріального становища жінки. На прикладі Еухенії та Августо ми бачимо, що одним із факторів нерівності статей є власність. Августо володіє помістям і живе з ренти, Еухенія не має майна. Від батьків вона успадкувала боргову заставу, тож її мета - заробити необхідну суму аби викупити родинний будинок. Відтак, у головних героїв роману змінюється сприйняття навколишнього світу. Августо захоплюється музикою і майстерністю гри на піаніно Еухенії, але для його

обраниці музика - це всього-лиш робота, засіб досягнення матеріальної цілі. Коли ж Августо виплачує за неї борг і дарує масток, вона різко відмовляється від подарунка, вбачаючи в ньому ознаку власної залежності добродію, змушуючи її бути вдячною йому і зобов'язаною до емоційних зв'язків і заміжжя. Тобто Еухенія повністю відкидає будь-які претексти для того, щоб змінити її наміри і бажання.

Якщо розглянути крізь призму соціальної проблематики стосунки Августо зі служницею, то можна побачити, що автор не дає своєму чоловічому персонажу скористатися відданістю і покірністю служниці, тим самим ще більше поглибивши ситуацію Августо. Іспанська дослідниця Палома Кастанеда у книзі "Унамуно і жінки" [2, с. 129-155] простежує, що письменник в усіх своїх прозових творах захищає персонажок-служниць, особливо якщо вони опиняються в становищі матерів-одиначок (показовим є роман "Тітка Тула").

Неодноразове повторення у романі думки Августо про те, чи мають жінки душу, піднімає проблему іншого. У романі "Туман" представлено онтологічну проблему: формування свідомості, розвиток людини через відносини з протилежною статтю. Тут ми бачимо чоловіка, життя якого зводиться до найбільш необхідної складової життя і з його допомогою ми спостерігаємо механізм, за яким витворюється ця свідомість. Августо Перес пізнає життя, а роман, таким чином, перетворюється на лабораторію, в якій спостерігаємо формування філософських проблем і наслідки, до яких вони можуть призводити. Так письменник увібрав і відобразив дух переламу XIX-XX століть, усі риси доби модернізму, що позначилася переоцінкою національних та соціальних цінностей. Його романи не могли оминати актуальних для часу їх написання суперечок патріархального й феміністичного, усталеного й нового бачення суспільства та відносин між статтями.

Зображаючи Августо, Переса Унамуно, як правило, подає його крізь призму відносин із жінками та його уявлень про жінок. На перший погляд це можна сприйняти як відносини звичайного чоловіка із протилежною статтю, але при докладнішому аналізі, з використанням здобутків психології ідентичності, можемо стверджувати, що особистість головного героя - чоловіка Августо Перес - формувалася під впливом жіночого оточення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шаткин М. А. Персональная идентичность : структура, функции, становление. [Электронный ресурс], М, РГБ, 2005.
2. *Castañeda Ceballos P.* Unamuno y las mujeres I P. Castañeda Ceballos. Madrid : Visión Net, 200B. - 443 p.
3. *Días-Peterson R.* Las novelas de Unamuno I R. Días-Peterson. Potomac, Mariland : Scripta Humanística, 19B7. - 104 p.
4. *Feal Deibe C.* Unamuno : el otro y don Juan I C. Feal Deibe. Madrid : Cupsa, 1976. -213 p.
5. *Olson P. R.* Sobre las estructuras de *Niβbla* I P. R. OlsonII Volumen-Homenaje a Miguel de Unamuno I publicación bajo la dirección de D. Gómez Molleda. Salamanca: Casa-Museo Unamuno, Universidad de Salamanca, 19B6. - P. 423-434
6. *Unamuno M. de.* Niebla I Unamuno M. de. Madrid : Cátedra Letras Hispánicas, 1996. - 300 p.
7. Unamuno, M. de. Verdad y vida (<http://www.ensayo.rom.uga.edu>)
8. *Valdés M. J.* Introducción I M. J. Valdés II Unamuno M. de Niebla. Madrid : Cátedra Letras Hispánicas, 1996. - P. 9-69.

Стаття надійшла до редколегії 15.12.2010

Прийнята до друку 26.12.2010

WOMEN'S IMAGES AND MODELING OF MALE PSYCHOLOGY IN THE NOVEL OF MIGUEL DE UNAMUNO "MIST"

Olha Mayevska

*Ivan Franko National University of Lviv, 1, Universytets'ka Str., 79000,
Lviv, Ukraine, e-mail: mayevska@hotmail.com*

On the example of the novel "Mist" of Miguel de Unamuno considers the problem of knowledge and perception of others, tried to analyze the evolution of Unamuno's dualism, a search for existential meaning of life and to trace the influence on Unamuno general-literature trends of the time, characterized by an overestimation of values at various levels.

Key words: Miguel de Unamuno, psychology, existense, woman, experience.

ЖЕНСКИЕ ОБРАЗЫ И МОДЕЛИРОВАНИЕ МУЖСКОЙ ПСИХОЛОГИИ В РОМАНЕ МИГЕЛЯ ДЕ УНАМУНО "ТУМАН"

Ольга Маєвська

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко, ул. Университетская, 1, 79000,
г. Львов, Украина, e-mail: mayevska@hotmail.com*

На примере персонажей романа "Гуман" Мигеля де Унамуно рассмотрены проблемы познания и восприятия другого, проанализирована эволюция унамуновского дуализма, поиск экзистенциального смысла бытия и прослежено влияние на творчество М. де Унамуно общелитературных тенденций того времени, что характеризуются переоценкой ценностей разного уровня.

Ключевые слова: М. де Унамуно, психология, бытие, женщина, опыт.